

БОРБЕ ОКРУЖЕНИХ И ОДСЕЧЕНИХ СНАГА

У савременим борбеним дејствима, због познатих својстава борбених средстава, као и физиономије рата, често ће долазити до окружења и одсецања снага и до борби у окружењу. Дубљим продорима противника, уз примену атомских удара и ваздушних десаната, одређене снаге, комплетне јединице или њихови делови, биће доведени у окружење или одсечени.

Како је борба у окружењу најсложенији облик одбрамбених борбених дејстава, то је неопходно нешто рећи о томе на које све начине јединице (делови) могу пасти у окружење. Како долази, односно, који су главни разлози због којих, обично и готово редовно, долази до окружења (одсецања) снага?

Пре свега, услед неповољног исхода борбе код суседа, на боконима дотичне јединице, или пробојем одбране на центру браниочевих снага обично долази до окружења делова, а понекад и целе јединице. То непријатељ постиже успешно изведеним нападом, брзим и дубоким продорима оклопних јединица подржаних атомским ударима, нарочито ако је реч о фронталном пробоју и за чији се рачун спуштају и ваздушни десанти.

До окружења може доћи и кад се јединица брани без непосредног наслона на суседе, што је нарочито могућно у савременим условима, пошто се одбрана организује по правцима, често са већим међупросторима.

Делови или јединица могу доћи, односно пасти, у окружење после уклињавања у непријатељев распоред, било да су у питању нападна или активна дејства у одбрани.

У окружење могу пасти и јединице остављене у непријатељској позадини, убачене, односно одсечене снаге. Ово се односи на све врсте јединица без обзира на који су се начин нашле иза линије фронта.

Понекад ће бити нужно да се оставе одређене снаге и да им се постави задатак да се боре у окружењу. Међутим, борбу у окружењу, нарочито тактичко окружење (блокаду)¹ и окружење већих јединица, треба избегавати. Но, и мимо воље, бранилац ће се, и поред свих предузетих мера, наћи у ситуацији, односно бити принуђен, да води борбу у окружењу коју ће непријатељ силом наметнути. С друге стране, како смо видели, у неким борбеним ситуацијама биће по-

¹ Под тактичким окружењем (блокадом) подразумева се да је непријатељ у таквој позицији да његове снаге имају непосредну тј. физичку везу око окружених снага браниоца.

требно, а могу постојати и релативно погодни услови, да се краће време воде борбе у окружењу.

При одлучивању о томе да се неке јединице (делови) нађу и боре у окружењу, односно, када се због одређених потреба намерно иде за тим, виша команда, поред тога што мора детаљно да познаје целокупну ситуацију јединице којој прети опасност од окружења, треба да има у виду колико се наших снага већ налази у непријатељевој позадини, какво је стање код суседа, стање резерви или других ешелона и како се они могу ангажовати да би се на време отклонила опасност од окружења. Она мора да процени и каква би ситуација наступила за одбрану у целини, ако би се угрожена јединица извукла из дотичне зоне или рејона, поготово ако би тиме биле угрожене наше јаче снаге у дубини, које су из разних разлога у неповољнијем положају или пак нису спремне за борбу. Нужно је строго водити рачуна и о томе да ли постоји опасност да непријатељ одсече јаче снаге и да ли има већи број рањеника које треба извући, као што је било, на пример, у НОР-у, у четвртој и петој офанзиви.

На основу свестране анализе стања и процене последица, виша команда, ради сигурности одбране у целини, безбедности јединица у дубини одбране, опасности да непријатељ одсече наше јаче снаге, извлачења рањеника итд., може наредити појединим јединицама (деловима) да се боре у окружењу. Ову борбу могу водити, бар извесно време, и јединице на одређеном правцу, ако се на њему планирају или припремају активна дејства већег обима, као што су противнапади, противудари и слично. Поред тога, биће понекад нужно, услед развоја ситуације, оставити одређене снаге, свесно их задужујући да се боре у окружењу, а понекад ће то наметнути и непријатељ. Из наведених разлога, и поред сложености овог облика борбених дејстава, борба у окружењу вероватно ће се изводити, па је нужно сагледати проблем у целини ради изналажења најбољих решења.

Поставља се, пре свега, питање, с обзиром на дејство савременог оружја, које су те снаге које могу водити борбу у окружењу?

Чак се и у класичним условима избегавала борба у окружењу, мада је преовладало мишљење да се њеним вођењем везују релативно јаче снаге нападача, да се на тај начин оне слабе, а слаби и темпо његовог напада на фронту. С обзиром на статични карактер одбране то је било нарочито важно за ниже тактичке јединице, утолико пре што се запостављала дубина одбране. Нови услови, посебно појава новог наоружања за масовно уништење и могућност његове употребе у рату, условили су став да начелно не треба дозволити да у тактичко окружење дођу јаче снаге од дивизије, а и дивизија изузетно, уколико то наметне борбена ситуација.²

С тим у вези намеће се и питање да ли ће у будућем рату долазити до окружења изненада. Иако ће непријатељ брзим и дубоким продорима преко бокова, уз примену атомских удара и ваздушних десаната, успевати да угрози јединице, или део снага, и запретити окружењем, ипак до окружења не може доћи изненада. Од тих продора,

² То се, пре свега, односи на мале армије.

односно употребе ваздушних десаната, па до пуног окружења, непријатељ мора да савлада постојеће снаге, одређени простор, многе природне препреке и препреке створене запречавањем, а за то су му потребне јаке снаге и одређено време. Јединице за то време могу и треба да предузму одговарајуће мере, поступке и дејства и да би избегле окружење.

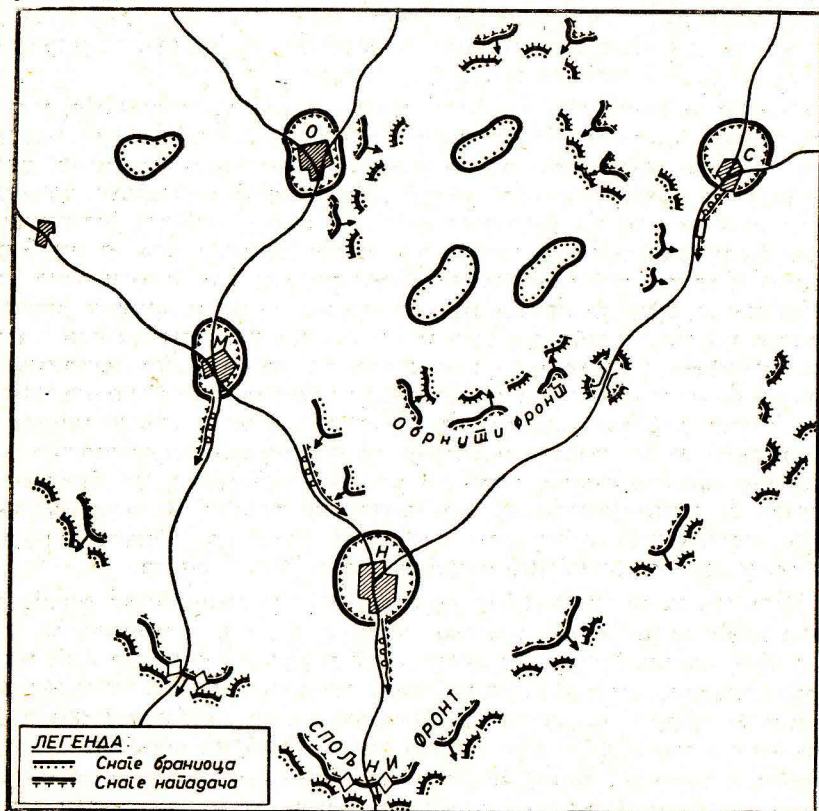
Тактички гледано, битна разлика између дејства окружених и одсечених снага је у томе што су дејства окружених јединица у првом реду одбрамбена, уз примену активних радњи са ограниченим циљем, док су дејства одсечених снага, с обзиром на повољнију борбену ситуацију, разноврснија уз изразиту тежњу ка доминирању нападнo-офанзивних поступака, поред одбрамбених, спречавања и избегавања окружења и др., о чему ће касније бити више речи. Јединице ће се наћи одсечене, слично као и окружене, због дубоких и брзих продора непријатеља и др., с тим што ће с обзиром на карактер дејстава у доста случајева доминирати и планско остављање јединица; другим речима, не треба извлачити снаге по сваку цену.

Ово ће, с једне стране, наметнути створена ситуација, уколико је непријатељ бржи па се бранилац и поред настојања не може извући. Сем тога, могућност да се изводе, и то врло успешно, дејства испрекиданим фронтovima и у непријатељевој позадини дозвољава да се не схвати као да је све изгубљено ако одређена јединица или њен део буду одсечени. Јачина одсечених снага, зависно од борбене ситуације и циља дејстава, може бити различита, с тим што је могућно да некад буде и знатна (неколико дивизија и других јединица). С обзиром на ту чињеницу, као и на постојање могућности за даља дејства, одсечене јединице ће према оном што се може претпоставити (дочарати) бити у стању да извршавају врло важне задатке. Њихово дејство, поред дејства јединица које су се на неки други начин тамо нашле, нарочито ће чинити несигурним непријатељеву позадину, биће ангажоване знатне снаге, што ће успорити дејство на фронту итд. Штавише, у непријатељевој позадини постојаће релативно велика слободна територија, а отуд могућност преласка у офанзивна дејства с фронта уз веома значајно садејство одсечених снага.

Има доста разлога због којих борбу у окружењу треба избегавати и због чега је она понекад и нецелисходна, пре свега, у тактичком окружењу. Наиме, у овом виду дејства јединице или њихови делови изложене су сталним и јаким ударима, поред осталог, и нуклеарним борбеним средствима. Због тога оне имају велике губитке и непрекидно им и релативно брзо опада борбена способност, знатно се повећава ширина фронта (иако су борбене могућности смањене) и тогово их је немогућно ојачати. Ограничен је и отежан маневар снагама и средствима, а ситуација захтева разне облике дејства, чак активна, и прегруписавање снага. То све намеће јединицама велика напрезања, захтева издржљивост, иницијативу и одлучност свих а нарочито старешина. Упоредо с тим отежано је и снабдевање, осим ваздушним путем и из често ограничених месних извора, те се намеће потреба економичнијег трошења и онако ограничених борбених

потреба. Уколико јединици или деловима буде наметнута борба у окружењу тиме слаби одбрана у целини и долази до цепања органских целина.

Као што се види, борбе у окружењу су заиста најсложенији а понекад и нецелисходан (тактичко окружење) облик одбрамбених дејстава, али и поред тога бранилац ће бити принуђен да их често изводи, јер ће то захтевати борбена ситуација. Због њихове тежине и сложености неопходно је та дејства изучавати, првенствено на примерима из нашег народноослободилачког рата, као и ратова других народа, за њих се припремати и обучавати, како бисмо их што успешније изводили. На тај начин постићи ће се да борба у окружењу не представља фаму или мач над главом оних који је изводе. Она не сме да поколеба старешине и јединице, јер из сваког окружења постоји излаз.

Шема 1.

Пре преласка на разматрање спречавања окружења, борбе у окружењу и пробоја из окружења потребно је разграничити појам окружене и одсечене јединице. Окружењу снага, пре свега тактичком, претходи у доста случајева одсецање јединица (делова). Непријатељ то постиже брзим продорима својих клинова или комбинацијом ду-

боких продора и јачих ваздушних десаната спуштених у позадину, односно у дубину одбране. (Види шему 1. До одсецања је дошло спајањем непријатељевих снага у рејону места Н. дејством са правца места С. и М. уз примену јачих ваздушних десаната. Спољњи и обрнути фронт односе се на већу непријатељеву јединицу која води борбу на фронту и са одсеченим снагама.) Оба ова појма имају нешто заједничко, а између њих постоје и разлике, како по томе у каквом се положају налазе одсечене и окружене јединице (повољнијем или неповољнијем), тако и по томе какав је однос снага, како се оне ангажују и какви се поступци и дејства примењују. За окружене и одсечене јединице заједничко је то што су и једне и друге одвојене од снага на фронту, било да је реч о комплетним јединицама, њиховим деловима или о више јединица; оне не могу да изврше првобитно постављене задатке, иако настављају борбу у духу раније замисли или у духу новонастале ситуације, дејствујући, у првом реду, у позадини непријатеља. При томе је однос снага знатно повољнији за нападача, нарочито код тактичког окружења.

Разлике између окружених и одсечених јединица су у томе што се окружене јединице налазе на ужем простору и ограничен им је маневар; што су потпуно блокиране, јер непријатељеве јединице које држе обруч имају између себе физички додир; јаче су ангажоване у борби, постоји опасност да буду расечене и по деловима уништене, односно могу им се нанети осетни губици атомским оружјем; код окружења редовно и готово по правилу следи пробој из обруча уз формирање специфичног борбеног поретка. Супротно томе, одсечене јединице се налазе на широј просторији, имају већу слободу маневра и могућност за прегруписавање снага, око њих не постоји обруч, иако имају обрнут фронт према непријатељу и у том фронту већих или мањих међупростора; јединице су мање ангажоване у борби, бар на неким деловима фронта; моментално им не прети опасност од расецања, разбијања или уништења, имају већу борбену способност и, најзад, код одсечених снага не следи пробој јер и не постоји обруч, већ се оне, зависно од ситуације, могу извући кроз постојеће међупросторе, односно непосредне делове обрнутог фронта или, у крајњем случају, разбијају слабије делове непријатеља. Без обзира на све ово, свим јединицама се, првенствено, поставља задатак да не дозволе да дођу у окружење (тактичко).

СПРЕЧАВАЊЕ ОКРУЖЕЊА И БОРБА ОКРУЖЕНИХ И ОДСЕЧЕНИХ СНАГА

Непријатељ ће у својим нападним дејствима тежити да јединице браниоца окружи и уништи. Бранилац ће, пак, настојати да избегне окружење уопште а посебно тактичко, изузев ако је у питању потреба да се таква борба води, или ако стицајем околности падне у окружење. Како до окружења не долази изненадно, команде могу организовано и плански настојати да до њега уопште не дође, или да бар ублаже тежину ситуације јединица којима прети опасност од окружења. То се постиже предузимањем следећих мера:

Пре свега, целисходним извођењем борбених дејстава сваким елементом борбеног поретка, као и обезбеђењем дубоке одбране и поред знатно веће ширине фронта и других проблема које са собом носи борба у окружењу, о чему је већ било речи.

Ангажовањем снага из резерве, а и из више команде, или других расположивих снага, на бокове непријатеља који продире, или против његовог ваздушног десанта, као и усклађивањем дејства са дејствима суседа. За ојачање снага на угроженим боковима (рејонима) често ће се ангажовати и скинути снаге са неког другог мање угроженог правца (рејона), поготово ако су резерве утрошене. Најопасније су непријатељеве оклопне и смучарске јединице. Ситуација ће захтевати брзу интервенцију на правцу дејства непријатељевих оклопних снага и ради затварања бреше створене атомским ударом кроз коју ће их он убацити. Запречавање ће у тој ситуацији играти веома важну улогу, нарочито покретно (минско-експлозивним средствима) и унапред припремљеним рушењима.

Одржавањем сталног борбеног додира са непријатељем, да би се избегао атомски удар. То захтева да се држе што јаче снаге у непосредном додиру (у I ешелону) и доводи до контрадикције с другим захтевом који намеће ситуација — постојање јачих резерви ради интервенције на угроженим правцима (рејонима). У складу са сваком конкретном борбеном ситуацијом команданти треба да помире ове супротности. Резерве треба да буду у растреситом распореду. Уколико настане потреба за извлачењем из додира, оно ће се вршити брзо, изненадно и прикривено, по могућству преко испресецаног и пошумљеног земљишта и при слабој видљивости.

Правовременим извлачењем снага са угрожених праваца, зона или рејона, при чему је неопходно солидно обезбедити спојеве и међупросторе, јер ће непријатељ тежити уклињавању и цепању браниоачвог борбеног поретка. Приликом извлачења ваља избећи стварање рентабилног атомског циља и вршити га у рашчлањеном поретку (по четама) уз сопствени или организовани прихват више јединица.

Повећањем напрезања јединица, које се огледа у изванредним физичким напорима, непрекидним борбама (без смене) и покретима. То све исцрпљује људство па треба водити рачуна и о томе да физичка способност и могућност јединице опадају. На пример, 1. батаљон 7. крајишке бригаде крајем маја 1943. год. предузео је усиљени марш, са источних падина Сињајевине на Горанско (75 км ваздушне линије), водио борбе на правцу Горанско — Гацко (29. маја), под борбом се повлачио према Пиви коју је прешао код Врбнице (ноћу 29/30. маја). Већ у јутро (30. маја) кренуо је усиљеним маршем преко Пивске планине, прешао Пиву код Мратиња и стигао на Јаворак (Пивски) да би спречио немачке снаге да преко Јаворка избију на Мратиње. Батаљон је стигао на Јаворак са свега 41 борцем од 200, колико је имао на почетку тог марша.

Одбраном појединих важних објеката, од чијег држања у многоме зависи исход борбе у целини, крајњим ангажовањем снага и борбених средстава. Карактеристичан и поучан пример за то су по-

зната dejstva 2. далматинске бригаде на Горњим и Доњим Барама, за време пете непријатељске офанзиве. Иако је у почетку однос снага био 4:1, а нешто касније и 6:1 у корист непријатеља, поред тога што је бригада била исцрпена у ранијим борбама, положаји су се морали одсудно бранити, јер је предстојало извлачење снага Главне оперативне групације преко Сутјеске. Такво је било и дејство 2. чете 4. батаљона 4. пролетерске црногорске бригаде на Јубин-Гробу, 10. јуна у истој офанзиви. Чета је одбила више јуриша многоструко јачих непријатељевих снага да би осигурала стазу којом је у току ноћи 10/11. јуна имала да прође главнина Главне оперативне групације.

У таквом случају, да би се добило у времену или поправио положај угрожених јединица и слично, прибегаваће се и извођењу активних дејстава. Пример за то је извлачење 1. пролетерске бригаде у резерву и њено упућивање 19. маја 1943. године на правац Фоча — Челебић, где су Немци постигли успех и угрозили Централну болницу, а претила је опасност да избију и на десну обалу доњег тока Таре. Одмах су на тај правац пребачени и 3. крајишка бригада и два батаљона 2. пролетерске бригаде, а 7. крајишка је добила наређење да са Сињајевине крене усиљеним маршем на правац Гацко — Пива, како би ојачала одбрану 10. херцеговачке бригаде која је тамо водила борбу са надмоћнијим немачким снагама. Извлачењем неких јединица са источног дела фронта ка Сињајевини и ојачањем снага на најугроженијим правцима, борбени поредак Главне оперативне групације саображен је оперативној ситуацији.

Правовременим ојачавањем јединица, којима прети опасност од окружења, родовским или пешадијским деловима. Угрожене јединице потребно је снабдети борбеним потребама и подржати авијацијом и артиљеријом, а треба да им садејствују и снаге из непријатељеве позадине. Резерве су у таквим ситуацијама врло скромне.

Пружањем помоћи угроженим снагама у погледу евакуације рањеника, борбених и материјалних средстава. Виша команда може пружити ту помоћ запречавањем појединих праваца својим снагама и средствима, организовањем и регулисањем саобраћаја који је у таквој ситуацији често пресудан, с обзиром на велики број радњи које су везане за кретање.

Целиходним маневром снагама и борбеним средствима по фронту и по дубини, прегруписавањем снага ради ојачања делова на појединим правцима, извођењем активних дејстава, извлачењем угрожених снага, као и одржавањем непосредног додира како би се јединица заштитила од атомског удара. Упоредо с тим појачавају се све мере обезбеђења, извиђа се врло интензивно и непрекидно у целој зони, а посебно на угроженим правцима и рејонима.

Предузимањем свих мера за разбијање и уништење ваздушних десаната, јер ће непријатељ вршити окружење комбинујући га са ваздушним десантом уз подршку атомских удара. За такве задатке бригаалац у почетку неће имати довољно расположивих снага, па је најприхватљивије да се десант блокира до пристизања делова са мање угрожених рејона.

Јединице ће се наћи у ситуацији да ће им претити опасност са једног или оба бока, уз јак притисак с фронта. У неким рејонима непријатељ ће вршити атомске ударе да би омогућио својим оклопним снагама да изведу окружење или да би нанео браниоцу губитке, као и ради заузимања важних објеката. Томе треба додати и могућност ваздушних десаната у дубини што ће још више компликовати ситуацију. У тако сложеној ситуацији, потребно је оценити са ког правца (рејона) прети највећа опасност и тамо оријентисати снаге.

У различитим ситуацијама неке од наведених мера имаће мањи или већи значај. Њихов обим и значај биће такођер друкчији за ниже јединице, чије ће ангажовање и напрезање бити веће него крупнијих јединица којима ће скоро редовно садејствовати и снаге из непријатељеве позадине.

Уколико се нека јединица или њени делови ипак нађу у окружењу, они ће дејствовати по принципима одбране настојећи да сачувају компактност и не дозволе да их непријатељ расече или разбије. То се постиже противнападима на уклињеног непријатеља, упорним држањем земљишних објеката на периферији окружене просторије итд., имајући непрекидно у виду да се не сме дозволити стварање рентабилног циља за атомски удар непријатеља. Зависно од тога да ли је циљ борбе у окружењу обезбеђење услова за предстојећа дејства, стварање времена за извлачење рањеника, обезбеђење времена јединицама у дубини и сл., она ће се највероватније водити краће време и са већим или мањим степеном упорности. Упоредо са свим овим мора се строго водити рачуна да се сачува окружена жива сила.

Дејства одсечених јединица зависиће од тога како их даље намерава употребити виша команда. Начелно, оне настављају дејства у духу раније замисли све до добијања новог наређења: спречавање придолазак свежих непријатељских снага из дубине, ометати снабдевање и саобраћај итд. Те јединице могу добити и задатак да се извуку и да уђу у састав главнине, поготово ако им прети опасност од тактичког окружења. Поред тога оне би могле и да учествују у противудару главних снага или, пак, да се са њима споје. Најзад, уколико немају везе са вишом командом могу иницијативно наставити дејства у непријатељевој позадини, што је нарочито целисходно ако су продрле дубље у њу и дошле у зоне где је непријатељев распоред ређи. Међутим, не би се смело заборавити да је за таква дејства потребно прилагодити организацију и формацију јединица наглашеним захтевима за покретљивошћу. Одлуку о томе како ће бити употребљене одсечене јединице треба донети што пре како не би пале у тактичко окружење.

Јединице у непријатељевој позадини дејствоваће на комуникацијама и по другим објектима и циљевима. Зависно од њихове активности непријатељ ће тежити да их разбије, окружи и уништи. За то ће му бити потребне јаче снаге, било из суседних гарнизона било из дубине или са фронта. У сваком случају, утрошиће одређено краће или дуже време да те снаге доведе, заузме кружну основицу и др. Значи, да ће ситуација у време извођења бити друкчија од оне кад

су дејства планирана. За то време ће и јединице, које непријатељ намерава да нападне, својим дејством још више изменити ситуацију.

Браниоциеве снаге којима прети опасност од окружења у непријатељевој позадини предузимаће одређене мере да то онемогуће. Основно је, да правовремено прикупе податке о непријатељу, односно да открију његове намере. То оне постижу извиђањем, осигурањем, борбеним обезбеђењем, активним дејствима и забацивањем на више праваца за леђа непријатељу. У неким случајевима биће потребно стварати услове за властита офанзивна дејства ради одбране важних објеката, заштите рањеника и сл. Основно је „не примати одлучујућу борбу под неповољним условима“, односно, не подметати снаге надмоћнијем противнику.

Снаге у непријатељевој позадини стално се налазе у некој врсти окружења. Због тога он има релативно погодне услове да са кружне основице предузме концентрична офанзивна дејства ради постизања тактичког окружења. Да би то постигао, непријатељ ће убацивати и своје групе у распоред снага у позадини, а користиће и ваздушне десанте, у првом реду хеликоптерима, хемијска борбена средства, радиоактивне борбене материје и тежиће да изненади снаге против којих предузима дејства како би их лакше разбио и уништио.

Да би избегле окружење јединице ступају у борбу смело, извлаче се испод удара, постављају заседе и што пре се бацају непријатељу за леђа на више праваца, бирајући међупросторе и слабо поседнута места.

ПРОБОЈ ИЗ ОКРУЖЕЊА

Кад окруженим снагама прети опасност да претрпе велике губитке или да их непријатељ сабије на ужи простор, треба да се што пре пробију из окружења, како не би постале рентабилан атомски циљ или да их непријатељ не расече, разбије и уништи. Пробој из окружења се врши по одлуци команданта или по наређењу претпостављене команде.

Јединице се пробијају према снагама на фронту, а кад то није могућно, онда у непријатељеву позадину. Пробој се изводи ноћу, при ограниченој видљивости, или дању кад се не може сачекати до пада мрака. Ограничена видљивост и покривено земљиште у многоме олакшавају припреме, регруписавање и остало од чега зависи и успех у пробоју. Окружене снаге су груписане на релативно малом простору на правцу пробоја, представљају рентабилан атомски циљ и изложене су дејству артиљерије и авијације. Пробој захтева опсежне припреме (скраћивање фронта, регруписавање и довођење потребних снага ради стварања надмоћности на правцу пробоја, обезбеђење саобраћаја, материјално обезбеђење и збрињавање јединица, поред припреме на доношењу целисходне одлуке) које треба обавити у највећој тајности и за што краће време, јер се тајност само у том случају може сачувати. Он се може вршити на једном или више праваца са тежњом да се извуче што пре и са што мање губитака. На шта ће се

одлучити у конкретној ситуацији најбоље се види после њене детаљне анализе.

За пробој на једном правцу потребно је да се окружене снаге налазе на релативно ширем простору и да их је могућно релативно лако прегруписати на тај, најповољнији правац. При пробоју на једном правцу, ако је реч о јединицама јачине од пука до дивизије, треба прилагодити борбени поредак ситуацији. Дивизија се може пробијати и на два до три правца, чему подешава и свој борбени поредак.

Ако се одлучује за пробој једним правцем, потребно је размотрити добре и лоше стране таквог пробоја. Добре стране су у томе што су снаге компактније те им је борбена способност већа; постиже се већа надмоћност, а пробој је могућно подржати свим средствима; већа је могућност за извлачење борбених средстава, позадинских делова и заштитних јединица. Због тога пробој на једном правцу треба примењивати кад год је то могућно и целисходно. Лоше стране састоје се у томе што су јединице више изложене јачим ударима непријатељевих снага, авијације и представљају рентабилан атомски циљ; отежано је њихово прегруписавање итд.

Ако се пробој врши на једном правцу, ради заваривања непријатеља прибегава се демонстративним нападима, при чему је постижање изненађења посебан проблем. Наиме, у овом облику борбених дејстава, за разлику од осталих, веома га је тешко обезбедити, у првом реду зато што се главне снаге налазе у непосредном борбеном додиру. На успех се може рачунати ако се прегруписавање и довођење главних снага на правац пробоја изведу брзо, ако се за пробој изабере такав правац где га непријатељ најмање очекује, ако се изводи по тешко приступачном земљишту и сл.

Пробој на више правца могу вршити јединице пука и пешадијске дивизије и то у сложенијим и тежим борбеним ситуацијама, кад нема услова за прегруписавање снага и пробој на једном правцу, односно, кад се не може издржати притисак непријатеља. У том случају команде ће настојати да се на појединим правцима пробијају формацијске јединице без већег прегруписавања. Њима се одређује поступак после пробоја, просторија и оријентирно време прикупљања. Добре стране оваквог пробијања су у томе што се смањују губици, јер су јединице мање изложене јачим ударима непријатеља; не стварају се рентабилни циљеви за атомско оружје (растојање између правца пробоја треба да је око 3 км); добија се у времену јер се не врши прегруписавање; непријатељ се доводи у заблуду³ и стварају му се тешкоће око сасређивања снага и ватре. Лоше стране су у томе што се тешко може обезбедити компактност целе јединице која се пробија и мањи су изгледи за успех, бар на неким правцима; често се неће

³ Дејство ударне групе батаљона 2. пролетерске дивизије од 10. до 16. маја 1943. кад је из никшићке жупе продрла у Пипере, разбила четнике северно од Служа и италијански 383. пук код Биоча, избацивши му из строја преко 700 војника, протумачено је као покушај пробоја Главне оперативне групације у Албанију. Због тога су Италијани и Немци упутили до 17. маја ка Биочу око 12 пешадијских батаљона који су ту остали неактивни све до 21. маја. То је имало крупне негативне последице по њихову офанзиву.

моћи извући сва борбена и друга средства (нарочито тешка); отежано је прикупљање јединице на одређеној просторији после пробоја и др.

Приликом избора правца пробоја треба оценити да ли прети опасност од интервенције непријатељевих оклопних јединица и најближих резерви, да ли је изабрани део положаја слабије поседнут, односно, да ли представља најслабије место у обручу.⁴ Потребно је оценити дужину правца, комуникативност, могућност држања објеката на боковима за време извлачења и после пробоја итд. И поред свих предузетих мера непријатељ ће по сваку цену тежити да поново затвори обруч те је нужно да извлачење буде што брже и да се бочним осигурањима⁵ спречава спајање обруча. Виша команда ће одредити време и правац пробоја, јединице за спољње садејство, задатак по извршеном пробоју итд., док ће команда која врши пробој одредити борбени поредак, издати наређења за пробој, регулисати ред извлачења резерви, позадинских јединица и установа, заштитних јединица и др.

Водећи борбу у окружењу јединица ће имати велики број рањеника, па је нужно предузети све мере да се пре пробоја рањеници збрину и евакуишу ваздушним путем или да се склоне у земунице, скривене и неприступачне пределе као што је било у току НОР-а у Војводини, Славонији, Словенији и Црној Гори. Брига о рањеницима у најтежим условима позитивно се одражава на борбену вредност бораца и њихово морално-политичко стање а тиме и на јединице.

Што се тиче извлачења одсечених јединица ситуација је начелно повољнија од пробоја из окружења с обзиром на већ изнете разлике. Уколико се одсечене јединице, односно јединице које су пале у оперативно окружење, желе спојити са снагама на фронту, или ако врше дубљи продор у позадину непријатеља, начелно се провлаче и извлаче кроз међупросторе или разбијају слабије делове непријатеља (види шему бр. 2). У сваком случају, оне се морају бочно осигурати, јер ће непријатељ открити њихово извлачење и може брзо да интервенише слободним снагама да би спречио извлачење одсечених јединица, односно њихово настојање да избегну из окружења. По свему судећи биће једноставније извући се из обрнутог фронта који је образован одсецањем, него се пробити кроз тзв. спољњи фронт. Ово због тога што се у обрнутом фронту налазе релативно слабије непријатељеве снаге, док су његове главне снаге и напори усредсређени на продирање кроз одбрану браниоца, тим више ако је до одсецања дошло у пуном напону непријатељевих дејстава. У даљим продорима непријатељеве снаге ће слабити и на правцу дејства његовог клина због обезбеђења бокова, комуникација, ангажовањем снага за евентуална окружења и према одсеченим јединицама. Сви су

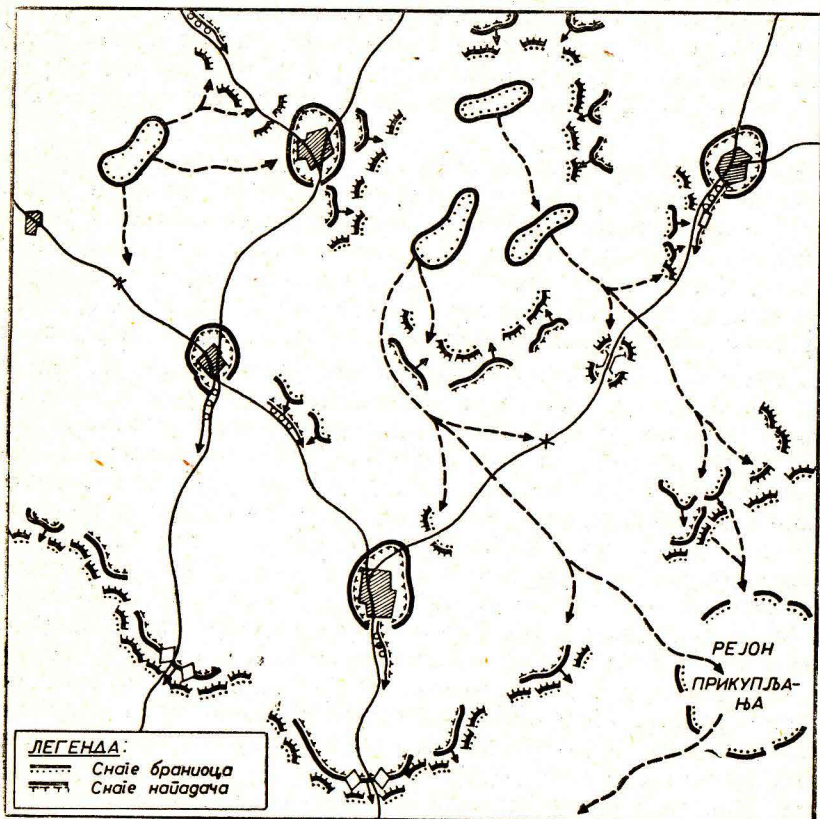
⁴ Приликом пробоја на Неретви, иако је она представљала озбиљну препреку која се доста лако могла бранити, пошто су се на њеној левој обали налазили четници, без обзира на њихов број, изабран је баш тај правац као најповољнији за пробој.

⁵ У петој офанзиви, после неуспелог пробоја на правцу Фоче, изабран је правац где су немачке снаге биле у датом моменту најслабије.

⁵ Приликом пробоја на Неретви ангажоване су само четири бригаде за пробој, а све друге снаге (12 бригада) употребљене су за заштиту бокова и болинце.

После 5. јуна, у даљем пробоју са мостобрана на Сутјесци, учествовале су само две бригаде, док је шест бригада ангажовано на обезбеђењу бокова.

изгледу да ће пробој спољњег фронта и спајања са главним снагама бити много теже, јер су ту јаче непријатељеве снаге и гушћи борбени распоред. Због тога ће бити целисходније да се одсечене снаге поново извуку или пробију на једном од крила непријатељевог клина, уколико је то могућно, и тако заобилазно дођу у састав главних снага. Продором на бочу непријатељевог распореда одређене снаге могу да изврше и удар по комуникацијама, да нападну неке његове делове у покрету или снаге које обезбеђују комуникације и саобраћај, да изврше рушења и др. Уколико се не рачуна на сигуран успех, или ако би се губило у времену, таква се дејства неће изводити. Могућно је да се мање снаге пребаце и нечујно (прикривено).

Шема 2.

Кроз непријатељев распоред, на бочној страни фронта, јединице се провлаче на сличан начин као и кроз обрнути фронт. Да ли ће се тако извлачити одсечене снаге зависи од ширине правца којим непријатељ дејствује односно продире у дубину одбране. На ужем правцу (коридору) и на испресецаном и пошумљеном земљишту дејства ће бити лакша јер се коридор (простор до снага на фронту) може брже савладати и непријатељ неће моћи на време да интервенише

својим оклопним јединицама и резервама. Ако одсечене јединице на правцу извлачења, из било којих разлога, наиђу на јачег непријатеља, или он у току извлачења мање-више успостави обруч, поступиће као и јединице које се пробијају из тактичког окружења уколико команда која наређује и даље остане при томе да се оне споје са снагама на фронту. Што се, пак, тиче времена почетка извлачења, избора правца итд. слично је као и код пробоја из окружења.

На крају је потребно нешто рећи и о томе да је у савременим динамичним и сложеним борбеним дејствима неопходно обезбедити непрекидност командовања и везе како у борби у окружењу тако и при пробоју. Поред осталог, успех у тим борбама зависиће не само од правремено донете и целисходне одлуке, већ и од тога да ли ће она бити на време пренета.

Садејство снага на фронту и у непријатељевој позадини са снагама које воде борбу у окружењу или врше пробој веома је важно. Потребно је истаћи да дејство снага с фронта не ваља усмерити управно на правац пробоја или извлачења окружених — одсечених снага да би се избегли евентуални губици од сопствене ватре и слободнијим маневром непријатељ довео у тежу ситуацију.

Садејство јединица у непријатељевој позадини је врло значајно. Оно може бити непосредно (ређе) и посредно. Непосредно садејство биће неопходније при пробоју у непријатељеву позадину, кад снаге из позадине могу дејствовати и ближе правцу пробоја окружених снага. Посредно садејство ће, гледано шире, у целини бити целисходније. Дејствујући у дубљој позадини, где је ређи респоред непријатеља, поменуте снаге ће имати већу слободу маневра, већи избор циљева, често доста циљева у покрету па ће се и дејства лакше организовати и изводити са више успеха. Ради садејства окруженим снагама, снаге у позадини нападаће непријатељеве јединице које придолазе из дубине, артиљерију на ватреним положајима која подржава делове на обрнутом фронту, лансирне уређаје, командна места и центре везе, као и ометати саобраћај комуникацијама итд.

У условима вођења општенородног рата, становништво, органи власти и други пружиће пуну подршку и помоћ снагама које дејствују у непријатељевој позадини као и окруженим, односно, одсеченим, остављеним и убаченим јединицама. Способно становништво ће исто тако масовно и директно учествовати у борби против непријатеља, формирајући разне војне и полувојне јединице. Такве јединице ће заједно са осталим становништвом водити борбу против диверзантских група, мањих ваздушних десаната, убачених делова којима ће непријатељ тежити да дезорганизује командовање, везу и слично. Они ће бити ангажовани и збрињавањем и скривањем рањених и болесних бораца, запречавањем разних врста и рушењима ради спречавања брзих продора непријатеља. Становништво ће окруженим — одсеченим јединицама пружити пуну помоћ у храни и другим потребама. С друге стране, одсечене јединице штитиће народ од терора и пљачке, указиваће му санитетску помоћ итд. Питање ангажовања становништва за војне задатке у рату је ствар посебног разматрања, те су овде истакнути само неки задаци везани непосредно за тему.